

PHƯƠNG THỨC PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA THINK TANKS TRONG ĐỜI SỐNG CHÍNH TRỊ Ở TRUNG QUỐC VÀ MỘT SỐ GỢI MỞ CHO VIỆT NAM

NGUYỄN TRỌNG BÌNH*

Tóm tắt Từ thực tiễn ở Trung Quốc có thể thấy, hoạt động của think tanks có vai trò quan trọng trong việc góp phần nâng cao năng lực lãnh đạo, năng lực cầm quyền của Đảng cũng như năng lực quản trị của nhà nước, và được thể hiện chủ yếu ở chỗ. Thúc đẩy đổi mới lý luận, nhất là đổi mới lý luận chính trị; phản ánh các vấn đề xã hội và nêu sáng kiến chính sách; tham gia soạn thảo dự thảo đường lối, chính sách; tư vấn phương án chính sách; giám định và phản biện phương án chính sách; giám sát, đánh giá việc thực thi chính sách cũng như đánh giá quản trị công; truyền thông chính trị và định hướng dư luận xã hội, đào tạo, bồi dưỡng cán bộ lãnh đạo, quản lý và cung cấp nhân tài; phối hợp với các chủ thể khác thực hiện chính sách ngoại giao công. Sở dĩ think tanks ở Trung Quốc có thể phát huy được vai trò quan trọng đó là do nhiều nhân tố, trong đó quan trọng nhất là sự quan tâm lãnh đạo xây dựng và phát huy vai trò think tanks của Đảng và Nhà nước Trung Quốc. Bài viết phân tích phương thức phát huy vai trò của think tanks trong đời sống chính trị ở Trung Quốc, từ đó nêu lên một số gợi mở cho Việt Nam hiện nay.

Từ khóa: Phương thức phát huy, vai trò, think tanks. ĐCS, Trung Quốc, Việt Nam

1. Phương thức phát huy vai trò của think tanks ở Trung Quốc

Tuy tổ chức và hoạt động của think tanks ở Trung Quốc còn một số mặt cần được tiếp tục đổi mới, song những nỗ lực của ĐCS và Nhà nước Trung Quốc trong việc phát triển, phát huy vai trò của think tanks rất đáng ghi nhận. Có thể khái lược phương thức phát huy vai trò của think tanks trong đời sống chính trị ở Trung Quốc qua một số phương diện sau đây:

Thứ nhất, nhận thức đúng đắn của ĐCS Trung Quốc với tư cách là đảng

cầm quyền về vai trò của think tanks và sự lãnh đạo của Đảng này trong phát triển think tanks. Với tư cách đảng cầm quyền, nhận thức của ĐCS Trung Quốc về think tanks và sự lãnh đạo của Đảng này đối với sự phát triển và phát huy vai trò của think tanks trong đời sống chính trị có ý nghĩa quan trọng. Từ cải cách đến nay, trong các kỳ Đại hội, ĐCS Trung Quốc luôn nhấn mạnh vấn đề dân chủ hóa, khoa học hóa quyết sách chính trị. Một phương diện thể hiện việc dân chủ

* TS. Học viện Chính trị khu vực IV

hóa, khoa học hóa quyết sách chính trị. đó là coi sự tham gia tư vấn của think tanks là một yêu cầu không thể thiếu trong quá trình hoạch định các chính sách quan trọng khi khẳng định: “Thực hiện chế độ điều tra nghiên cứu, chế độ tư vấn của think tanks và chuyên gia, chế độ lắng nghe ý kiến của xã hội và người dân, chế độ hiệp thương dân chủ” (ĐCS Trung Quốc, 2017). Nhận thức của ĐCS Trung Quốc về vai trò của think tanks và định hướng phát triển đối với think tanks không chỉ thể hiện trong Nghị quyết Đại hội, mà còn thể hiện tập trung ở văn bản về “Tăng cường xây dựng think tanks theo mô hình mới đặc sắc Trung Quốc” do Văn phòng Trung ương Đảng và Văn phòng Quốc Vụ viện ban hành tháng 5 năm 2015. Về tầm quan trọng của việc xây dựng và phát triển think tanks, ĐCS Trung Quốc cho rằng (Văn phòng Trung ương Đảng và Văn phòng Quốc Vụ viện, 2015): (i) xây dựng think tanks theo mô hình mới là chỗ dựa để Đảng và Nhà nước đề ra được chính sách khoa học, dân chủ và theo pháp luật; (ii) xây dựng think tanks theo mô hình mới là một nội dung quan trọng của hiện đại hóa hệ thống quản trị quốc gia và nâng cao năng lực quản trị quốc gia; (iii) think tanks theo mô hình mới là một bộ phận cấu thành quan trọng của sức mạnh mềm quốc gia.

Thứ hai, tạo lập môi trường tốt cho sự phát triển và hoạt động của think tanks. Muốn think tanks phát huy đầy đủ vai trò của nó trong đời sống chính trị, Đảng

cần quyền và Nhà nước cần phải tạo lập môi trường thuận lợi cho sự phát triển và hoạt động của think tanks. Vì vậy, Trung Quốc nhấn mạnh một số phương diện sau:

Phát triển cân bằng các loại think tanks. Với mục tiêu là đến năm 2020 phát triển đồng bộ các loại hình think tanks, xây dựng được nhiều think tanks có sức ảnh hưởng ngang tầm thế giới và xây dựng đội ngũ nghiên cứu, tư vấn chính sách công kiến tri phương hướng chính trị đúng đắn, có đức, có tài, có tinh thần đổi mới, ĐCS Trung Quốc và Chính phủ Trung Quốc đã chủ trương *phát triển đồng bộ và cân bằng các loại hình think tanks.* Có nghĩa là, coi trọng sự phát triển cân bằng các loại hình think tanks của Đảng, Nhà nước, quân đội, think tanks của trường đại học, think tanks của doanh nghiệp và think tanks của các tổ chức xã hội. Cụ thể là: (i) thúc đẩy sự phát triển và đổi mới hoạt động của think tanks thuộc Viện Khoa học xã hội và hệ thống trường Đảng theo hướng yêu cầu các cơ quan này cần phải đổi mới thể chế, cơ chế nghiên cứu khoa học, điều chỉnh định hướng nghiên cứu một cách phù hợp, coi trọng hơn việc nghiên cứu và tư vấn những vấn đề thực tiễn liên quan đến nâng cao năng lực quản trị quốc gia và phát triển kinh tế xã hội; phát triển Viện Khoa học Xã hội với tư cách là think tanks tổng hợp và hàng đầu của đất nước; thúc đẩy sự gắn kết và thúc đẩy lẫn nhau giữa hoạt động đào tạo, nghiên cứu khoa học và tư vấn chính sách

của Trường Đảng Trung ương và Học viện Hành chính Quốc gia; Viện Khoa học xã hội và trường Đảng cấp tỉnh tập trung phục vụ tư vấn chính sách cho tổ chức Đảng và chính quyền địa phương; (ii) thúc đẩy sự phát triển của think tanks thuộc trường đại học theo hướng cải cách mạnh mẽ thể chế quản lý think tank trường đại học, đổi mới hình thức tổ chức và bảo đảm đủ về nguồn lực, tập trung xây dựng hệ thống think tanks ở thuộc trường đại học có khả năng thực hiện tốt chức năng tư vấn chính sách cho Đảng và Nhà nước Trung Quốc; (iii) xây dựng think tanks trong lĩnh vực đổi mới khoa học công nghệ và think tanks thuộc doanh nghiệp theo hướng phát huy ưu thế của Viện Khoa học Trung Quốc, Viện Công trình Trung Quốc, Hiệp hội Khoa học Trung Quốc về đổi mới khoa học công nghệ, phát huy vai trò nòng cốt của các tổ chức này trong xây dựng và thực thi chiến lược, quy hoạch và chính sách khoa học công nghệ quốc gia; (iv) ủng hộ doanh nghiệp nhà nước và doanh nghiệp do nhà nước giữ cổ phần chi phối thành lập các think tanks cũng như phát huy vai trò tư vấn chính sách của think tanks của doanh nghiệp trên các mặt, như cải cách doanh nghiệp nhà nước, điều chỉnh cơ cấu kinh tế, quy hoạch phát triển ngành, hoạch định chính sách ngành cũng như các dự án, công trình quan trọng; (v) hướng dẫn sự phát triển lành mạnh của think tanks xã hội theo hướng nhấn mạnh trách nhiệm xã hội của think tanks xã hội,

bảo đảm để think tanks xã hội tham gia cung ứng dịch vụ tư vấn chính sách; mở rộng các phương thức để think tanks xã hội tham gia tư vấn chính sách có hiệu quả; tạo lập cơ chế để đảm bảo kinh phí hoạt động cho think tanks xã hội cũng như hoàn thiện chính sách nhân tài đối với think tanks xã hội (Văn phòng Trung ương Đảng, Văn phòng Quốc Vụ viện, 2017). Cùng với chủ trương phát triển cân bằng và đồng bộ các loại hình think tanks, Đảng và Nhà nước Trung Quốc đã đề ra quy hoạch xây dựng think tanks chất lượng cao với mục tiêu là xây dựng 100 think tanks điển hình, có chất lượng cao, trong đó hỗ trợ để Trường Đảng Trung Quốc, Viện Khoa học Trung Quốc, Viện Khoa học Xã hội Trung Quốc, Viện Công trình Trung Quốc, Trung tâm Nghiên cứu Phát triển của Quốc Vụ viện, Học viện Hành chính Quốc gia... trở thành những think tanks chất lượng cao.

- *Cải cách thể chế quản lý đối với tổ chức và hoạt động của think tanks.* Để xây dựng và phát huy vai trò của think tanks trong đời sống chính trị, ĐCS Trung Quốc nhấn mạnh việc đi sâu cải cách thể chế quản lý của nhà nước đối với tổ chức và hoạt động của think tanks theo hướng: (1) cải cách thể chế quản lý đối với từng loại think tanks; tăng cường trách nhiệm chi đạo vĩ mô của nhà nước đối với think tanks thông qua quy hoạch phát triển, chính sách phát triển và điều tiết sự phát triển hài hòa

đồng bộ của các loại hình think tanks; đổi mới phương thức quản lý, hình thành cơ chế quản lý vừa đảm bảo để think tanks hoạt động đúng phương hướng, vừa có lợi cho việc phát triển tự chủ của think tanks; (ii) đi sâu cải cách thể chế nghiên cứu theo hướng là kích lệ think tanks hợp tác nghiên cứu với các cơ quan, tổ chức; nâng cao tính hiệu quả và tính thiết thực trong công tác nghiên cứu; kiện toàn thể chế ủy thác và đầu thầu nghiên cứu các dự án, đề tài khoa học; coi trọng nghiên cứu lý luận chính sách và khoa học liên ngành, thúc đẩy đổi mới phương pháp nghiên cứu, công cụ phân tích chính sách; xây dựng kho dữ liệu thông tin dùng chung và liên thông để hỗ trợ cho hoạt động nghiên cứu và tư vấn chính sách; (iii) đi sâu cải cách thể chế quản lý kinh phí theo hướng thiết lập cơ chế quản lý kinh phí hiệu quả, công khai, minh bạch cũng như tăng cường giám sát hoạt động dự toán và sử dụng kinh phí nghiên cứu khoa học; (iv) đi sâu cải cách cơ chế đánh giá thành quả nghiên cứu và ứng dụng, chuyên hóa kết quả nghiên cứu theo hướng hoàn thiện biện pháp đánh giá lấy mức độ đổi mới của nghiên cứu, chất lượng nghiên cứu và công hiến thực tế làm định hướng, kết hợp hệ thống tiêu chí đánh giá của nhiều bên, nhất là đánh giá của khách hàng, đánh giá của những người cùng lĩnh vực và đánh giá của xã hội; thiết lập thể chế báo cáo thành quả nghiên cứu của think tanks cũng như thông qua các phương thức khác nhau để

ứng dụng các kết quả nghiên cứu của think tanks; (v) đi sâu cải cách cơ chế hợp tác giao lưu với bên ngoài theo hướng thiết lập cơ chế hợp tác và giao lưu với các think tanks nổi tiếng trên thế giới, triển khai các dự án hợp tác nghiên cứu với các đối tác nước ngoài; tiếp nhận các chuyên gia giỏi ở nước ngoài vào làm việc trong các think tanks; coi trọng công tác bồi dưỡng ngoại ngữ cho đội ngũ chuyên gia công tác trong các think tanks, tạo điều kiện thuận lợi để think tanks và đội ngũ chuyên gia công tác trong các think tanks tham gia các hoạt động giao lưu với bên ngoài, coi trọng học tập những kinh nghiệm tiên tiến của think tanks nước ngoài.

Tạo môi trường cạnh tranh công bằng giữa các loại hình think tanks. Trong công cuộc cải cách, think tanks ở Trung Quốc phát triển theo hướng đa dạng về loại hình. Tức ngoài think tanks của Đảng, Nhà nước và quân đội, còn có think tanks của trường Đại học, think tanks của doanh nghiệp và think tanks của các tổ chức xã hội. Tuy nhiên, nhìn tổng thể thì think tanks của Đảng, Nhà nước, quân đội vẫn được "ưu ái" hơn trong hoạt động, trong khi đó sự tham gia của think tanks thuộc trường đại học, think tanks của doanh nghiệp và think tanks xã hội đối với quá trình hoạch định chính sách của Đảng và Nhà nước chưa đáp ứng được yêu cầu. Trước thực tế đó, Trung Quốc nhấn mạnh tạo lập cơ chế để

của Trường Đảng Trung ương và Học viện Hành chính Quốc gia; Viện Khoa học xã hội và trường Đảng cấp tỉnh tập trung phục vụ tư vấn chính sách cho tổ chức Đảng và chính quyền địa phương; (ii) thúc đẩy sự phát triển của think tanks thuộc trường đại học theo hướng cải cách mạnh mẽ thể chế quản lý think tank trường đại học, đổi mới hình thức tổ chức và bảo đảm đủ về nguồn lực, tập trung xây dựng hệ thống think tanks ở thuộc trường đại học có khả năng thực hiện tốt chức năng tư vấn chính sách cho Đảng và Nhà nước Trung Quốc; (iii) xây dựng think tanks trong lĩnh vực đổi mới khoa học công nghệ và think tanks thuộc doanh nghiệp theo hướng phát huy ưu thế của Viện Khoa học Trung Quốc, Viện Công trình Trung Quốc, Hiệp hội Khoa học Trung Quốc về đổi mới khoa học công nghệ, phát huy vai trò nòng cốt của các tổ chức này trong xây dựng và thực thi chiến lược, quy hoạch và chính sách khoa học công nghệ quốc gia; (iv) ủng hộ doanh nghiệp nhà nước và doanh nghiệp do nhà nước giữ cổ phần chi phối thành lập các think tanks cũng như phát huy vai trò tư vấn chính sách của think tanks của doanh nghiệp trên các mặt, như cải cách doanh nghiệp nhà nước, điều chỉnh cơ cấu kinh tế, quy hoạch phát triển ngành, hoạch định chính sách ngành cũng như các dự án, công trình quan trọng; (v) hướng dẫn sự phát triển lành mạnh của think tanks xã hội theo hướng nhấn mạnh trách nhiệm xã hội của think tanks xã hội.

bảo đảm để think tanks xã hội tham gia cung ứng dịch vụ tư vấn chính sách; mở rộng các phương thức để think tanks xã hội tham gia tư vấn chính sách có hiệu quả; tạo lập cơ chế để đảm bảo kinh phí hoạt động cho think tanks xã hội cũng như hoàn thiện chính sách nhân tài đối với think tanks xã hội (Văn phòng Trung ương Đảng, Văn phòng Quốc Vụ viện, 2017). Cùng với chủ trương phát triển cân bằng và đồng bộ các loại hình think tanks, Đảng và Nhà nước Trung Quốc đã đề ra quy hoạch xây dựng think tanks chất lượng cao với mục tiêu là xây dựng 100 think tanks điển hình, có chất lượng cao, trong đó hỗ trợ để Trường Đảng Trung Quốc, Viện Khoa học Trung Quốc, Viện Khoa học Xã hội Trung Quốc, Viện Công trình Trung Quốc, Trung tâm Nghiên cứu Phát triển của Quốc Vụ viện, Học viện Hành chính Quốc gia... trở thành những think tanks chất lượng cao.

- *Cải cách thể chế quản lý đối với tổ chức và hoạt động của think tanks.* Để xây dựng và phát huy vai trò của think tanks trong đời sống chính trị, ĐCS Trung Quốc nhấn mạnh việc đi sâu cải cách thể chế quản lý của nhà nước đối với tổ chức và hoạt động của think tanks theo hướng: (i) cải cách thể chế quản lý đối với từng loại think tanks; tăng cường trách nhiệm chỉ đạo vĩ mô của nhà nước đối với think tanks thông qua quy hoạch phát triển, chính sách phát triển và điều tiết sự phát triển hài hòa

đồng bộ của các loại hình think tanks; đổi mới phương thức quản lý, hình thành cơ chế quản lý vừa đảm bảo để think tanks hoạt động đúng phương hướng, vừa có lợi cho việc phát triển tự chủ của think tanks; (ii) đi sâu cải cách thể chế nghiên cứu theo hướng là khích lệ think tanks hợp tác nghiên cứu với các cơ quan, tổ chức; nâng cao tính hiệu quả và tính thiết thực trong công tác nghiên cứu; kiện toàn thể chế ủy thác và đầu thầu nghiên cứu các dự án, đề tài khoa học; coi trọng nghiên cứu lý luận chính sách và khoa học liên ngành, thúc đẩy đổi mới phương pháp nghiên cứu, công cụ phân tích chính sách; xây dựng kho dữ liệu thông tin dùng chung và liên thông để hỗ trợ cho hoạt động nghiên cứu và tư vấn chính sách; (iii) đi sâu cải cách thể chế quản lý kinh phí theo hướng thiết lập cơ chế quản lý kinh phí hiệu quả, công khai, minh bạch cũng như tăng cường giám sát hoạt động dự toán và sử dụng kinh phí nghiên cứu khoa học; (iv) đi sâu cải cách cơ chế đánh giá thành quả nghiên cứu và ứng dụng, chuyên hóa kết quả nghiên cứu theo hướng hoàn thiện biện pháp đánh giá lấy mức độ đổi mới của nghiên cứu, chất lượng nghiên cứu và công hiến thực tế làm định hướng, kết hợp hệ thống tiêu chí đánh giá của nhiều bên, nhất là đánh giá của khách hàng, đánh giá của những người cùng lĩnh vực và đánh giá của xã hội; thiết lập thể chế báo cáo thành quả nghiên cứu của think tanks cũng như thông qua các phương thức khác nhau để

ứng dụng các kết quả nghiên cứu của think tanks; (v) đi sâu cải cách cơ chế hợp tác giao lưu với bên ngoài theo hướng thiết lập cơ chế hợp tác và giao lưu với các think tanks nổi tiếng trên thế giới, triển khai các dự án hợp tác nghiên cứu với các đối tác nước ngoài; tiếp nhận các chuyên gia giỏi ở nước ngoài vào làm việc trong các think tanks; coi trọng công tác bồi dưỡng ngoại ngữ cho đội ngũ chuyên gia công tác trong các think tanks, tạo điều kiện thuận lợi để think tanks và đội ngũ chuyên gia công tác trong các think tanks tham gia các hoạt động giao lưu với bên ngoài, coi trọng học tập những kinh nghiệm tiên tiến của think tanks nước ngoài.

Tạo môi trường cạnh tranh công bằng giữa các loại hình think tanks.
Trong công cuộc cải cách, think tanks ở Trung Quốc phát triển theo hướng đa dạng về loại hình. Tức ngoài think tanks của Đảng, Nhà nước và quân đội, còn có think tanks của trường Đại học, think tanks của doanh nghiệp và think tanks của các tổ chức xã hội. Tuy nhiên, nhìn tổng thể thì think tanks của Đảng, Nhà nước, quân đội vẫn được "ưu ái" hơn trong hoạt động, trong khi đó sự tham gia của think tanks thuộc trường đại học, think tanks của doanh nghiệp và think tanks xã hội đối với quá trình hoạch định chính sách của Đảng và Nhà nước chưa đáp ứng được yêu cầu. Trước thực tế đó, Trung Quốc nhấn mạnh tạo lập cơ chế để

phát huy đầy đủ vai trò của think tanks thuộc trường đại học, think tanks doanh nghiệp và think tanks xã hội. Đồng thời, nhấn mạnh việc công khai, minh bạch trong đấu thầu các đề tài, dự án nghiên cứu và trong mua sắm dịch vụ tư vấn chính sách theo hướng “mở” với tất cả các think tanks; coi trọng kết quả tư vấn, đánh giá của các think tanks khác nhau (Văn phòng Trung ương Đảng, Văn phòng Quốc Vụ viện, 2015).

Tạo môi trường thuận lợi để think tanks thể hiện công khai kết quả nghiên cứu, tư vấn cũng như nêu quan điểm của mình đối với các vấn đề quan trọng trong đời sống chính trị - xã hội. Sự thể hiện công khai quan điểm của mình cũng như sự phản biện lẫn nhau, “va đập”, “cọ xát” lẫn nhau về quan điểm giữa các chuyên gia và think tanks là một yêu cầu không thể thiếu nhằm góp phần “tìm ra chân lý” cũng như nâng cao hiệu quả và chất lượng hoạt động của think tanks. Vì vậy, Trung Quốc đã có nhiều nỗ lực nhằm tạo ra môi trường thuận lợi để đảm bảo “quyền tự do tư tưởng”, “tự do học thuật” và nghiên cứu của chuyên gia và các think tanks. Khuyến khích các chuyên gia và think tanks thông qua công thông tin điện tử, hội thảo khoa học, hội nghị tư vấn, báo chí và truyền thông đại chúng, xuất bản sách, tạp chí... để thể hiện công khai ý kiến, chính kiến của mình đối với những vấn đề quan trọng, cũng như

bao dung, khoan dung đối với những chuyên gia và think tanks có ý kiến khác. Phát biểu tại Hội nghị gặp gỡ với trí thức tiêu biểu toàn quốc (tháng 4 năm 2017), Tập Cận Bình chỉ rõ: “Sự nghiệp vĩ đại đòi hỏi cần coi trọng hơn trí thức và đội ngũ trí thức, càng đòi hỏi đội ngũ trí thức cống hiến nhiều hơn cho sự nghiệp quốc gia giàu mạnh, phục hưng dân tộc và hạnh phúc của nhân dân. Toàn xã hội cần phải quan tâm đến đội ngũ trí thức, tôn trọng đội ngũ trí thức. Cần tin tưởng đội ngũ trí thức, đối với công việc và quyết sách quan trọng, cần trưng cầu ý kiến và kiến nghị của đội ngũ trí thức. Đối với những ý kiến và phê bình của đội ngũ trí thức, chi cần xuất phát điểm là tốt và trong sáng thì cần phải nhiệt thành hoàn toàn chấp nhận, tiếp nhận, không được “chụp mũ”. Ngay cả đối với ý kiến cá biệt chưa thật chuẩn xác, thậm chí sai lầm cũng cần khoan dung và bao dung nhiều hơn” (Tập Cận Bình, 2017).

Thứ ba, kiện toàn thể chế quyết sách theo hướng mở và dân chủ. Có thể nói, khu vực công có nhu cầu thật sự trong tư vấn chính sách hay không, quá trình hoạch định chính sách có “mở” hay không, có dân chủ hay không là yếu tố quyết định để think tanks phát huy vai trò của mình trong quá trình chính sách công cũng như trong đời sống chính trị. Nếu think tanks phát triển nhưng khu vực công (Đảng và Nhà nước) không có nhu

cầu thật sự đối với dịch vụ tư vấn chính sách của think tanks, “kinh nghiệm chủ nghĩa”, “độc quyền chân lý” trong hoạch định chính sách, thiếu cơ chế để think tanks tham gia vào quá trình chính sách thì think tanks rất khó thể hiện đầy đủ vai trò và sự ảnh hưởng của mình. Ý thức được điểm này nên một trong những phương thức để Trung Quốc phát huy vai trò của think tanks trong quá trình chính sách công cũng như trong đời sống chính trị, đó là từ yêu cầu “quyết sách khoa học” để thiết lập nên cơ chế dân chủ và mở trong quá trình thực hiện chính sách công. Cụ thể là:

- *Thực hiện công khai thông tin trong hoạt động của khu vực công, nhất là trong hoạt động của nhà nước* theo hướng nhấn mạnh trách nhiệm chủ động cung cấp thông tin cho xã hội của chính phủ, tăng cường tính chính xác và tính kịp thời trong cung cấp thông tin, hoàn thiện trình tự và phương thức công khai thông tin của chính phủ; mở rộng kênh công khai thông tin của chính phủ nhằm tạo thuận lợi cho các think tank tiếp cận thông tin. Đặc biệt, với phương châm “làm cho quyền lực vận hành dưới ánh sáng mặt trời”, Trung Quốc luôn nhấn mạnh việc công khai, minh bạch trong quá trình chính sách, nhất là trong hoạch định chính sách nhằm đảm bảo tốt sự tham gia và giám sát của xã hội, trong đó có think tanks.

- *Hoàn thiện thể chế trung cầu và lấy ý kiến đối với các chính sách, quyết sách*

quan trọng. Theo đó, Trung Quốc quy định, đối với những chủ trương, chính sách, quyết sách liên quan đến lợi ích công và lợi ích của quần chúng nhân dân, cần phải thông qua các hình thức như hội nghị lắng nghe ý kiến, tọa đàm, hội nghị phân biện... để lắng nghe và tiếp nhận ý kiến, kiến nghị của các think tanks, tăng cường mức độ minh bạch trong quá trình xây dựng chính sách; khích lệ các cơ quan Đảng, Nhà nước, Chính hiệp triển khai hợp tác nghiên cứu với các think tanks; thiết lập cơ chế phản hồi của cơ quan hoạch định, xây dựng chính sách đối với các ý kiến tư vấn của think tanks, thúc đẩy sự tương tác hiệu quả giữa cơ quan xây dựng chính sách của Đảng, Nhà nước với các think tanks.

- *Thiết lập và kiện toàn thể chế đánh giá chính sách và thể chế mua sắm dịch vụ tư vấn chính sách.* Theo đó, Trung Quốc quy định, trước khi quyết định phương án cải cách quan trọng, biện pháp chính sách lớn, công trình và dự án lớn, cần phải lấy ý kiến phân biện về tính khả thi cũng như đánh giá rủi ro trên các phương diện về ổn định xã hội, môi trường và kinh tế, coi trọng sử dụng kết quả đánh giá, tổng hợp của các think tanks khác nhau; tăng cường đánh giá tình hình thực thi chính sách, hiệu quả thực thi chính sách và ảnh hưởng xã hội của việc thực thi chính sách; thiết lập thể chế phản hồi, công khai, vận dụng ý kiến đánh giá của think tanks; thực hiện mô thức đánh giá chính sách kết hợp giữa

đánh giá bên trong chính phủ và đánh giá của think tanks nhằm tăng cường tính khách quan và tính khoa học của kết quả đánh giá. Ngoài ra, Trung Quốc quy định, báo cáo tư vấn, phương án chính sách, thiết kế quy hoạch và dữ liệu điều tra của think tanks đều phải đưa vào phạm vi và danh mục mua sắm dịch vụ của chính phủ; thực hiện công khai, cạnh tranh trong đấu thầu mua sắm dịch vụ tư vấn.

Thứ năm, coi trọng việc xây dựng và nâng cao năng lực của các think tanks. Trong hoạt động của think tanks, môi trường tốt và cơ chế quyết sách “mở” và dân chủ của khu vực công tuy rất quan trọng, nhưng mới chỉ là điều kiện cần. Điều kiện đủ là năng lực hoạt động của think tanks. Trên thực tế, để đảm bảo hiệu quả hoạt động, mỗi think tank cần 07 yếu tố cơ bản (Nguyễn Trọng Bình, 2016): Tư tưởng, vấn đề, trách nhiệm, chiến lược, nhân tài, mạng lưới và xác định rõ thế mạnh trong lĩnh vực hoạt động. Về phương diện xây dựng và nâng cao năng lực của từng think tanks, Trung Quốc nhấn mạnh một số vấn đề sau: (i) bản thân từng think tanks cần ý thức rõ vị trí, vai trò và trách nhiệm của mình. Think tanks không chỉ là tổ chức “hỗ trợ quyết sách” cho Đảng. Nhà nước, mà còn có vai trò thể hiện và bảo vệ lợi ích công; nỗ lực phục vụ sự phát triển của đất nước và tiến bộ xã hội; coi trọng tinh thần công, nhất là quan tâm và thể hiện lợi ích, nguyện vọng của các

nhóm yếu thế trong xã hội; góp phần nâng cao vị thế, hình ảnh quốc gia trên trường quốc tế; (ii) nâng cao chất lượng nguồn nhân lực của các think tanks. Việc có được đội ngũ nhân tài là yếu tố quyết định nâng cao hiệu quả và chất lượng hoạt động của think tanks. Ở phương diện này, các think tanks Trung Quốc chú trọng thực hiện một số giải pháp, như: Thu hút nhân tài ở trong nước và nước ngoài vào làm việc trong các think tanks thông qua chế độ thi tuyển chặt chẽ và công khai; bố trí, sử dụng người thật sự tài năng làm lãnh đạo, quản lý trong các think tanks; coi trọng đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ nhân tài thông qua nhiều hình thức, nhất là tạo điều kiện để các chuyên gia tham gia nhiều vào các hoạt động giao lưu học thuật ở trong và ngoài nước; thực hiện chế độ đánh giá hiệu quả làm việc dựa trên kết quả làm việc và cống hiến của chuyên gia; trả lương và thực hiện chế độ đãi ngộ rất cao cho các chuyên gia giỏi. (iii) thông qua nhiều phương thức để thể hiện, công bố thành quả nghiên cứu, quan điểm và tư tưởng của mình. Theo đó, ngoài hoạt động tư vấn, các think tanks Trung Quốc rất coi trọng việc xuất bản tạp chí, xuất bản phẩm cũng như cô vũ chuyên gia công bố các bài viết trên các tạp chí khác nhau; thông qua truyền thông đại chúng, công thông tin điện tử và mạng xã hội để thể hiện, công bố thành quả nghiên cứu cũng như quan điểm của mình; (iv) đổi mới tổ chức bộ máy theo mô hình

hoạt động của think tanks hiện đại và tăng cường hợp tác giữa think tanks với khu vực công, doanh nghiệp và các think tanks khác.

Thứ sáu, đổi mới cơ chế tài chính nhằm đảm bảo nguồn lực tài chính cho hoạt động của think tanks và nâng cao sức ảnh hưởng quốc tế của think tanks. Nguồn lực tài chính có vai trò quan trọng trong hoạt động của think tanks. Chính vì vậy, để phát triển và phát huy vai trò của think tanks, Trung Quốc rất chú trọng việc đổi mới cơ chế tài chính theo hướng đa dạng hóa nguồn tài chính cho hoạt động của think tanks. Cụ thể là, ngoài việc tăng cường đầu tư trực tiếp tài chính cho hoạt động của think tanks thông qua quỹ phát triển think tank, Chính phủ Trung Quốc còn mở rộng hạn mức tài trợ, đóng góp của xã hội cho hoạt động của think tanks, thông qua chính sách ưu đãi, miễn thuế để kích lệ doanh nghiệp và các tổ chức xã hội cũng như cá nhân tham gia đóng góp, quyền góp tài chính cho hoạt động của think tanks. Bên cạnh đó, Trung Quốc cũng coi trọng việc nâng cao sức ảnh hưởng của think tanks trong nước trên trường quốc tế thông qua việc khuyến khích các think tanks quan tâm đến các vấn đề toàn cầu, tăng cường đặt hàng để các think tanks nghiên cứu các vấn đề chung trên toàn cầu, khuyến khích các think tanks “chiêu mộ” các chuyên gia giỏi trên thế giới đến làm việc trong các think tanks ở Trung Quốc; thúc đẩy giao lưu, hợp tác với các think tanks trên

thế giới; bồi dưỡng và nâng cao năng lực hợp tác quốc tế cho các chuyên gia đang hoạt động trong các think tanks; ủng hộ và khuyến khích các think tanks trong nước công bố kết quả nghiên cứu của mình trên các tạp chí quốc tế; xây dựng chi nhánh, văn phòng đại diện của think tanks Trung Quốc ở một số nước trên thế giới.

2. Một số gợi mở cho Việt Nam

Thế chế chính trị Trung Quốc và thế chế chính trị Việt Nam có nhiều điểm tương đồng. Do đó, những kinh nghiệm của Trung Quốc về phương thức phát huy vai trò của think tanks trong đời sống chính trị có giá trị tham khảo hữu ích đối với Việt Nam hiện nay. Từ nghiên cứu phương thức phát huy vai trò của think tanks trong đời sống chính trị ở Trung Quốc và xuất phát từ điều kiện cụ thể của Việt Nam, có thể nêu lên một số gợi mở như sau:

Một là, Đảng và Nhà nước (nói cách khác là khu vực công) cần coi trọng hơn vai trò của think tanks trong quá trình thực hiện chính sách công cũng như trong đời sống chính trị-xã hội, từ đó có Nghị quyết hoặc văn bản cụ thể để đề dẫn hướng, định hướng sự phát triển của think tanks ở nước ta. Trong thời kỳ đổi mới, ĐCS Việt Nam luôn nhấn mạnh việc phát huy vai trò của think tanks trong quá trình chính sách công, khi khẳng định: “Thực hành dân chủ, tôn trọng và phát huy tự do tư tưởng trong

hoạt động nghiên cứu, sáng tạo, tư vấn, phân biện của các nhà khoa học” và “coi trọng vai trò tư vấn, phân biện, giám định xã hội của các cơ quan nghiên cứu khoa học trong việc hoạch định đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước và các dự án phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội” (ĐCS Việt Nam, 2016). Tuy nhiên, cho đến nay, nhận thức lý luận và thực tiễn về vai trò của think tank và cơ chế phát huy vai trò của think tanks vẫn còn chưa rõ hoặc chưa đầy đủ. Do đó, trong bối cảnh mới hiện nay, để góp phần nâng cao năng lực lãnh đạo, năng lực cầm quyền của Đảng và năng lực quản trị của Nhà nước, Đảng cần sớm ban hành nghị quyết về xây dựng và phát triển think tanks ở nước ta, nhất là có hướng dẫn cụ thể để phát triển lành mạnh think tanks xã hội.

Hai là, tạo lập môi trường tốt cho sự phát triển và hoạt động của think tanks. Sau hơn 30 năm đổi mới, đến nay, ở nước ta đã hình thành các loại hình think tanks, bao gồm think tanks của Đảng, think tanks của các cơ quan Nhà nước; think tanks của trường đại học, các think tanks tồn tại dưới dạng Viện Nghiên cứu, trung tâm nghiên cứu từ trung ương đến địa phương của Liên hiệp các Hội Khoa học và Kỹ thuật Việt Nam, Mặt trận Tổ quốc và các đoàn thể nhân dân.... Tuy nhiên, sự phát triển của các think tanks ở nước ta vẫn chưa đáp ứng được yêu cầu, nhất là còn có sự mất cân đối giữa các loại hình think tank. Có nghĩa là think tank của

Đảng, Nhà nước có số lượng lớn, trong khi think tanks của trường đại học, doanh nghiệp và xã hội số lượng còn ít. Do đó, để đáp ứng yêu cầu dân chủ hóa quyết sách chính trị và nâng cao chất lượng quyết sách chính trị hiện nay, cần coi trọng phát triển mạnh mẽ và cân bằng các các loại hình think tanks, nhất là có cơ chế để think tanks doanh nghiệp và xã hội được thành lập và hoạt động có hiệu quả. Trước mắt, cần coi trọng việc nâng cao năng lực và chất lượng hoạt động của các think tanks quan trọng, như Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam, Học viện Chính trị quốc gia, Học viện Hành chính quốc gia, Viện Khoa học Việt Nam và một số think tanks trực thuộc các đại học quốc gia và đại học vùng. Ngoài việc tạo môi trường thuận lợi để think tanks ra đời, cần coi trọng đổi mới thể chế quản lý của nhà nước đối với tổ chức và hoạt động của think tanks nhằm nâng cao tính tự chủ của các think tanks hiện nay; tạo căn tạo môi trường cạnh tranh công bằng để các think tanks cạnh tranh với nhau; thực hiện tốt Quy định của Bộ Chính trị khóa XI, ngày 25-4-2015, “Về dân chủ trong nghiên cứu lý luận chính trị trong các cơ quan đảng, nhà nước” nhằm bảo đảm quyền và nghĩa vụ của các tổ chức, cá nhân được tự do sáng tạo, độc lập suy nghĩ, kiến nghị, được tôn trọng, tiếp thu ý kiến, vận dụng, sử dụng kết quả nghiên cứu trong các hoạt động nghiên cứu lý luận chính trị, phù hợp với pháp luật hiện hành (Lê Hữu

Nghĩa, 2016); khích lệ sự tranh luận, phản biện lẫn nhau giữa các chuyên gia và think tanks về các vấn đề có liên quan. Khích lệ các chuyên gia và think tanks thông qua nhiều hình thức khác nhau (như qua công thông tin điện tử, hội thảo khoa học, hội nghị tư vấn, báo chí và truyền thông đại chúng, xuất bản sách, tạp chí...) để thể hiện công khai ý kiến, chính kiến của mình đối với những vấn đề quan trọng (trừ những vấn đề thuộc bí mật quốc gia).

Thứ ba, kiện toàn thể chế quyết sách theo hướng mở và dân chủ; coi sự tham gia của think tanks là một khâu không thể trong quá trình chính sách công. Thời gian qua, Đảng và Nhà nước đã thông qua nhiều phương thức để phát huy vai trò của think tank. Tuy nhiên, nhìn tổng thể vẫn còn nhiều bất cập, hạn chế. Điển hình là: (i) nhu cầu dịch vụ tư vấn chính sách của khu vực công đối với các think tanks chưa cao nên chưa tạo ra động lực mạnh mẽ cho các think tanks. Do trong xây dựng chính sách, một số cơ quan còn nặng về tư duy kinh nghiệm, coi nhẹ vấn đề khoa học hóa chính sách nên chưa thật sự tìm đến các think tanks và đặt hàng các think tanks. Hiện tượng cơ quan hoạch định chính sách tự nghiên cứu, tự khởi thảo chính sách, tự thẩm định chính sách và tự quyết định chính sách đã tạo ra một vòng khép kín, thiếu vắng cơ chế độc lập từ bên ngoài tham gia vào quá trình tư vấn, phản biện chính sách (Nguyễn Trọng Bình, 2016). Bên

cạnh đó, “một số cán bộ lãnh đạo, quản lý chỉ chú trọng đến vốn tiền, vật chất mà chưa coi trọng nguồn nhân lực có trình độ cao. Vẫn còn hiện tượng ngại tiếp xúc, đối thoại, không thực sự lắng nghe, thậm chí quy chụp, nhất là khi tri thức phản biện những chủ trương, chính sách, những đề án, dự án do các cơ quan lãnh đạo và quản lý đưa ra” (ĐCS Việt Nam, 2008); (ii) thiếu cơ chế để phát huy thế mạnh và năng lực của các think tanks vào quá trình hoạch định chính sách. Các cơ quan hoạch định chính sách chưa đa dạng hóa các hình thức đề xuất tác và tranh thủ sự “trợ giúp” từ các think tanks trong quá trình xây dựng và ban hành các chủ trương, chính sách. Việc tập hợp các chuyên gia giỏi ở các lĩnh vực khác nhau vào các hội đồng, ủy ban tư vấn chính sách, việc lắng nghe ý kiến tư vấn và phản biện của các think tanks chưa được coi trọng đúng mức; (iii) việc thực hiện công khai, minh bạch trong quá trình chính sách còn chưa đáp ứng được yêu cầu đề ra. Do đó, để phát huy tốt vai trò của think tanks trong quá trình chính sách công, đội ngũ cán bộ lãnh đạo cần ý thức rõ hơn tầm quan trọng trong hoạt động của think tanks và coi trọng sự tham gia của think tanks trong quá trình chính sách; thực hiện công khai thông tin, minh bạch trong hoạt động của khu vực công, nhất là trong hoạt động của nhà nước: việc trưng cầu ý kiến và lấy ý kiến của các chuyên gia, think tanks đối với các chính sách, quyết

sách quan trọng cần được xem là một khâu bắt buộc và được quy định trong các văn bản pháp luật; có cơ chế để phát huy vai trò của think tanks trong đánh giá chính sách; đưa dịch vụ tư vấn chính sách của think tanks vào phạm vi và danh mục mua sắm dịch vụ của chính phủ. Theo đó, cần quy định rõ báo cáo tư vấn, phương án chính sách, thiết kế quy hoạch và dữ liệu, thông tin điều tra của think tanks thuộc vào phạm vi và danh mục mua sắm dịch vụ của chính phủ; thực hiện công khai, minh bạch và cạnh tranh trong đấu thầu đề tài nghiên cứu và mua sắm dịch vụ tư vấn chính sách.

Thứ tư, bản thân các think tanks cần đổi mới về tổ chức và hoạt động nhằm nâng cao năng lực tư vấn chính sách. Trong thời gian qua, các think tanks ở nước ta, nhất là think tanks thuộc tổ chức Đảng, Nhà nước đã có những đóng góp quan trọng trong đổi mới thể chế. Tuy nhiên, nhìn chung năng lực và chất lượng hoạt động của think tanks ở Việt Nam vẫn còn một số hạn chế. Do đó, để nâng cao năng lực và hiệu quả hoạt động, các think tanks cần quan tâm một số vấn đề, như nhận thức rõ hơn chức năng, vai trò của mình, đề cao trách nhiệm xã hội trong hoạt động; đổi mới tổ chức và phương thức hoạt động; đổi mới quản lý nguồn nhân lực nhằm tập hợp, sử dụng và phát huy được chuyên gia tài năng; xây dựng mạng lưới quan hệ ổn định với các cơ quan hoạch định chính sách, doanh nghiệp, các think tanks trong và ngoài nước, truyền thông đại chúng và các tổ

chức xã hội; đa dạng hóa các hình thức nhằm thể hiện, công bố thành quả nghiên cứu của mình.

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

1. ĐCS Trung Quốc, 2017, *Báo cáo Chính trị tại Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIX*, <http://cpc.people.com.cn>.
2. Văn phòng Trung ương Đảng và Văn phòng Quốc Vụ viện, 2015, *Ý kiến về tăng cường xây dựng think tank theo mô hình mới đặc sắc Trung Quốc*. http://www.gov.cn/xinwen/2015-01/20/content_2807126.htm
3. Văn phòng Trung ương Đảng và Văn phòng Quốc Vụ viện, 2017, *Ý kiến về thúc đẩy sự phát triển lành mạnh của think tanks xã hội*, <http://www.gov.cn>.
4. Tập Cận Bình, 2017, *Cần khoan dung và bao dung nhiều hơn đối với những ý kiến phê bình đến từ đội ngũ trí thức*, <http://news.163.com/17/0305/09>.
5. Nguyễn Trọng Bình, 2016, *Phát huy vai trò của tổ chức tư vấn, nghiên cứu chính sách trong lĩnh vực chính sách công*, Tạp chí Lý luận Chính trị, (4).
6. ĐCS Việt Nam *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, 2016, NXB Chính trị quốc gia – Sự thật, Hà Nội, 2016.
7. Lê Hữu Nghĩa, 2016, *Thực hành và phát huy dân chủ qua 30 năm đổi mới*, Tạp chí Cộng sản điện tử, ngày 11-3.
8. ĐCS Việt Nam, 2008, *Nghị quyết Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương khóa X về xây dựng đội ngũ trí thức trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước*.